

Asia: VN/549/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vanhusasiavaltuutetusta

Lausunnonantajan lausunto

Voidaanko esityksellä näkemyksenne mukaan parantaa ikääntyneiden asemaa ja edistää ikääntyneiden oikeuksia?

Ikääntyneiden ihmisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa ilmenee vakavia puutteita. Eläkeliittoon tulee säännöllistä palautetta eri elämänalueilla ilmenevistä järjestelmällisistä ongelmista. Osa ongelmista liittyy henkilökohtaiseen selviytymiseen. Tällaisia aiheita ovat asuminen, liikkuminen, sosiaali- ja terveyspalvelut, hoiva, kotihoito, pankkipalvelut, digitaalinen asiointi, toimeentulo, koulutus-, kulttuuri- ja liikuntapalvelut. Osa ongelmista liittyy yhteiskunnalliseen osallisuuteen ja demokratian toteutumiseen (kuten itsemääräämisoikeus, vanhusneuvostojen toiminnassa ilmenevät puutteet ja iäkkäiden äänen puuttuminen muiden ryhmien rinnalta päätöksenteon keskiössä).

Kannatamme lakiesitystä lämpimästi. Kuitenkin se, missä määrin esityksellä voidaan parantaa ikääntyneiden oikeuksien toteutumista, riippuu vanhusasiavaltuutetun mahdollisuuksista ja toiminnon resursseista toteuttaa lakia. On mahdollista, että esitetyssä muodossa ja esitetyillä toimivaltuuksilla vanhusasiavaltuutetun tehtävä ei automaattisesti tuo riittäviä keinoja ikääntyneiden suomalaisten oikeuksien edistämiseen. Sinällään tietoa ongelmista on jo nyt olemassa runsaasti, mutta tarvittavat teot niiden korjaamiseksi on riittämättömät.

Onko teillä huomioita koskien valtuutetulle säädettäviä tehtäviä?

Vanhusasiavaltuutetun olennaisen tärkeä tehtävä on vahvistaa demokratiaa edesauttamalla iäkkäitä itseään ja heidän läheisiään tunnistamaan, vaalimaan ja valvomaan omia ja läheisensä oikeuksia. Ehdotamme 3 §:ään lisättäväksi seitsemännen momentin, jossa säädettäisiin vanhusasiavaltuutetun tehtävästä edistää iäkkäiden tietoisuutta omista oikeuksistaan.

Nyt 3 § on kirjoitettu hyvin, mutta sellaisesta näkökulmasta, missä iäkkäät ovat pelkästään toimintojen kohteita eivätkä omien oikeuksiensa haltijoita.

Muut huomiot esitysluonnoksesta

Vanhusasiavaltuutetun toiminnon vaikuttavuutta tulee ehdotetusta vahvistaa.

Eläkeliitto ei kuitenkaan pidä perusteluna säätää vanhusasiavaltuutetulle päällekkäisiä tehtäviä muiden viranomaisten ja toimijoiden kanssa. Vaikuttavuuden turvaamiseksi Eläkeliitto ehdottaa vanhusasiamiehen toimintoon esitettyä suurempia resursseja. Vastaavalla tavalla kuin muilla erityisvaltuutetuilla kuten lapsiasiavaltuutetulla, myös vanhusasiavaltuutetulla tulee olla työnsä saumattomana tukena monialainen asiantuntijoista koostuva elin. Ehdotamme säädettäväksi asetuksenantovaltuutusta vanhusasiavaltuutetun neuvottelukunnan perustamiseksi (vrt. Laki lapsiasiavaltuutetusta 21.12.2004/1221 4§).

Ikääntyneiden ihmisten asemassa ilmenevät yhteiskunnalliset ongelmat ovat vakavia. Koska valtuutetun tehtäviin kuuluu hallinnonalat kokonaisvaltaisesti ylittäen arvioida ikääntyneiden oikeuksien toteutumista sekä nimenomaan ennakkollisin vaikuttamisen keinoin edistää heidän oikeuksiensa toteutumista, ei valmistelussa riittäviksi oletettuja ja todettuja jo olemassa olevia yhteistyökanavia kuitenkaan voida pitää riittävinä.

Vanhusasiavaltuutetun tehtävä tulee tekemään näkyväksi paljon nyt pinnan alla olevaa. Samalla ikääntyneiden määrä yhteiskunnassamme tulee edelleen lisääntymään. Yhteistyökanaviksi valmistelussa suunniteltujen tahojen tulee toimia tiiviissä yhteydessä vanhusasiavaltuutetun kanssa, mutta ne edustavat keskenään päällekkäisiä siiloja eivätkä kata ennakointiin tarvittavaa syvällistä, laajaa näkökulmaa. Niiden toiminta on painottunut jälkikäteiseen oikeusturvaan.

Kysymme myös, miten yhdenvertaisuusvaltuutetun resurssit tulisivat riittämään, jos ne jaetaan vanhusasiavaltuutetun toimintojen kanssa?

Eläkeliitto on vuonna 1970 perustettu, valtakunnallinen, Suomen suurin ja puoluepoliittisesti sitoutumaton eläkeläisjärjestö. Liittoon kuuluu yli 120 000 henkilöjäsentä, 400 paikallisyhdistystä ja 20 piiriä.

Vuorisalo Irene
Eläkeliitto ry